

BŮH, KTERÉHO ČLOVĚK NEVYMYSLEL

Lk 15,11-24

kázání ze soboty 19. 12. 2015, br. Josef Dvořák

Někteří znalci Písma nám připomínají (J. Jeremias), že klíč k Modlitbě Páně tkví v oslovení Boha: „Otče“. Pokud si hýčkáme v obsahu oslovení „Otče náš“ nepatřičné představy, pak může být nesprávně pojmána celá modlitba. Jaký význam „vkládá“ evangelium do oslovení Boha „Otče“? Právě „Podobenství o marnotratném synu“ je jedinečnou zvěstí o tom, kdo Bůh Otec je, či kým se Bůh Otec vskutku prokazuje být.

Podobenství o marnotratném synu by se spíše mělo nazývat „Podobenství o návratu ztraceného (= mrtvého) syna“. Předchází mu totiž dvě podobenství o návratu, a to nalezením ztracené ovce i mince. Krásnou souvislost s podobenstvím o vyhledání ztracené ovce vytváří evangelijní příběh o Zacheovi. Vyprávění Ježíše Nazaretského o ztraceném (= mrtvém) mladíkovi, podle latinské Vulgáty o ztraceném adolescentovi, začíná synovou žádostí: „*Otče, dej mi část jmění = podstaty*“¹ (řecky *úsia*, latinsky *substantia*), „ *které(á) na mě připadá*“. Co udělá Otec? Jak se zachová? Hned následně se praví: „*On jim tedy přidělil živnost = život*“ (řec. *bios*, lat. *substantia*; Lk 15,12). Oba bratři, adolescent i jeho bratr senior (dle lat. textu) od otce dostali prostředky k existenci. Značnou část životního (též vnitřního) bohatství (kapitálu) mladí lidé ještě nezaslouženě dostávají od rodičů (někdy i formací v církvi). Mladší syn otcem darovanou živnost = podstatu zpeněžil, kamsi daleko od otce odešel a dle Lk 15,13 „*rozmařilým životem svůj majetek rozházel*“ (Český ekumenický překlad, dále jen ČEP). Kraličtí malebně přelumočili: „*rozmrhal statek svůj, živ jsa prostopášně (neřádně)*“. Řecké znění uvádí: „*vyplýtlval (rozsypal) svou podstatu životem (řec. dzoé³) mravně zkaženým (prostopášným, marnotratným či bez záchrany)*“, obdobně praví lat. text: „*promarnil podstatu svou žitím luxusním (požitkářským)*“. Pokud bychom přístup otce k dítěti z podobenství hodlali následovat, pak jde bez pomoci shůry o nesnesitelný nárok, totiž dát druhým (svým dětem) svobodu jít vlastní cestou, třebaže by znamenala promrhání podstaty. Hloubka mladíkova znelidštění nemůže být vyjádřena plastičtěji a marně se rozhlížím po adekvátní analogii z naší kultury. Svou lidskou podstatu i život (řec. *dzoé*), jenž měl být kultivován Bohem, záměnou za Boha promrhal s prostitutkami, jak zdůrazňuje jeho starší bratr, ba snížil se do identity nečistých zvířat, prasat – žil s nimi, avšak jedl hůře než ony, i proto se též připravil o možnost „dojít si pro odpuštění do chrámu“. Naskytá se závažná otázka. Není snad otec za důsledky, tj. za synovu promrhanou podstatu i jeho sociální propad odpovědný, když obé umožnil? Vždyť na základě otcovy vstřícnosti „*mrtev byl a ... ztratil se...*“ (Lk 15,24) Tato otázka nakonec pozbude svého opodstatnění, v tento moment vyprávění má však svou váhu. Mnoho lidských životů u promrhané podstaty končí a ze ztracenosti se již nevymaní. Ovšem pro podobenství tento moment není tím ústředním děním.

Více pochopíme z **Dt 21,18-21** (doslovněji přeloženo): „*Když se syn k otci chová nepoddajně (svéhlavě) a vzpurně (staví-li se na odpor), nenaslouchá-li hlasu otce a hlasu matky, když ani trest nepomůže, pak ho otec a matka popadnou a vyvedou jej k starcům města, k bráně. Vše starcům řeknou: Tento je nepoddajný a vzpurný, nenaslouchá v hlasu našem (nenechá si poradit), je marnotratný (z-l-l), bezcenný (kral. i ČEP žrác) a ochlasta. Poté ho kamenuje každý muž města a zemře. Tak odstraníš zlo z nitra svého. Nechť to celý Izrael slyší a bojí se.*“ Tedy otec na vlastní

úkor synovi umožnil existenci coby sebestředného parazita. Z jakých důvodů? Jistě měl syna rád. Podle rabínů žádní rodiče tohoto tórického ustanovení nikdy nevyužili. Soud je v Písmu náročná událost. Otec i matka by se v obžalobě museli shodnout (podmínka dvou svědků), jako rodiče by se stali součástí soudního projednávání (nenesou-li na marnotratnosti vážný podíl) a v případě odsouzení by se na zabití svého syna ukamenováním aktivně podíleli. Krajní realizace Mojžíšova zákona by byla autoritami města zvolena jen potud, pokud by byla vina skutečně prokázána a bylo sledáno, že poprava člověka bude jedinou možností k obnovení „ideálních“ podmínek k harmonickému životu (šalom). Kolik odsouzených nese na bedrech selhání svých rodičů a kolik odsouzení se uskutečnilo navzdory všestranně dobře zajištěným rodinným zázemím? Text Dt 21,18–21 odhaluje naše partnersko-rodčovská dilemata v nejlhubší míře.

Závažné v příběhu je, že mladý muž (dle doslovného překladu kralických) „*přišel k obě*“, lat. text uvádí: „*v sobě se navrátil*“. Sousedství „*přišel k sobě*“ se v Bibli nalézá jen jednou, též proto je nemožné vyjádřit, co přesně znamená. U každého může sousloví – „*přišel k sobě*“ – zahrnovat specifické zápasy, jen důsledky bývají obdobné. Mladík si při své retrospektivě přiznal následující: „*zhřešil jsem proti nebi i vůči otci*“; doslova „*minul jsem se cílem*“, „*šlápl jsem vedle*“, „*zlomil jsem vztah*“. Lidskému životu zohledňujícímu Boha Hospodina přináleží vyznávání vin v trojí rovině. Ovšem přiznat si chybu (promrhanou podstatu) je nesmírně těžké, rovněž uvědomit si své selhání vůči nebi i směrem k nejbližším. Ztracený (= mrtvý) mladík si ve své samomluvě řekl: „*vstanu a půjdu ke svému otci*...“. A skutečně „*vstal*“ a „*šel*“ ke svému otci. Slůvko „*vstanu*“ či „*vstal*“ (ČEP i kraličtí; Lk 15,18.20) v řeckém jazyce (*anastás*) znamená rovněž „*být vzkříšen*“. Proto otec v podobenství po dvakrát radostně vyznává: „*tento můj syn (tvůj bratr) mrtev byl a zase žije, ztratil se, a je nalezen*“. (Lk 15,24.32) Pro co se ve své samomluvě mladý člověk, který povstal ze smrti do života, rozhodl, to uskutečnil, když coby odcizený i neblaze (omylem) změněný promluvil: „*otče, zlomil jsem vztah vůči nebi i s tebou*“. Klíčový v celém vyprávění je otcovo gesto, vstřícný pohyb k synovi. Když spatřil vracejícího se syna, vyběhl mu vstříc. Následně mu lidskou identitu otcovským přijetím daroval. Syna adolescenta, který totálně znevážil otcovo jméno i čest, otec vyhlíží, čeká, zda se vrátí, ba vybíhá mu vstříc: „*Když ještě byl daleko, otec ho spatřil a hnut lítostí běžel k němu, objal ho a políbil*.“ (Lk 15,20) Starší bratr odmítl sdílet s marnotratným domov. Pak synovi seniorovi, jenž zpochybnul i odmítl otcovy postoje či činy, vybíhá taktéž vstříc, aby ho „*přemluvil*“ k návratu domů.

Ve starém Orientu, v přísné patriarchální rodině té doby by otec marnotratnému synu vstříc nevyběhl, patrně ani dnes ne, tak jako by ještě před sedmdesáti lety český sedlák nevyběhl vstříc synovi, který by promrhal otcovo hospodářství. Mít se ke komu vrátit v životě i o životě zásadně rozhoduje a nezastupitelně chrání chybu-jící před ničivými událostmi. Bůh Otec vstříc vybíhá, vybíhá. My pro takového Boha Otce z vlastní zkušenosti ani z našeho světa nenacházíme obdobu. Ježíš Nazaretský ozřejmění „povahy“ Boha Otce vlastně zdvojuje. O Bohu Otci vypráví podobenství a současně též příběh prožívá, aby nás současně učinil aktéry téhož životního obrácení (navrácení) coby marnotratných. Kdy a jak nám Bůh Otec vybíhá vstříc? Od početí svého Syna, přes Jeho narození, život, smrt i zmrtvýchvstání, až po Kristův druhý příchod. Ovšem Hospodinovo otcovsky vstřícné vybíhání předpokládá podstatný, osobní, účastnický podíl: víru. Víru, že každé – „*přišel k sobě*“ – Boží přijetí předchází. Ježíšův život cele odkazuje na Boha Otce, který naše návraty podněcuje, vyhlíží a vracejícím se vybíhá vstříc, což nám mají mesiášská, bezmocná miminka všelijakých betlémků i betlému zhmotňovat.

¹ Český ekumenický překlad (dále jen ČEP): „*dej mi díl majetku*“, kraličtí: „*statku*“, řecký text (UBS): „*podstaty*“, řecké slovo „*úsia*“ znamená „*jmění*“ či „*statek*“, ale též „*podstata*“ (což je významný termín v dějinách dogmatiky). Tuto možnost překladu (výkladu) podporuje latinská Vulgáta, jež užila slovo „*podstata*“, lat. „*substantia*“.

² ČEP: „*přidělil jim jmění*“, kraličtí: „*statek*“ či „*živnost*“, řecký text: „*život*“ (řecké slovo „*bios*“ znamená „*jmění*“, „*statek*“, „*majetek*“, ale také „*život*“). Toto slůvko je součástí označení vědeckého oboru biologie = „*životověda*“ zabývající se organismy. Jde o slovo s důrazem na vnější, z hlediska podobenství povrchní, projevy života – významově odlišným je v řečtině slovo „*dzoé*“. To slůvko se objeví hned v následujícím 13. verši.

³ Slovo „*dzoé*“ označuje jak život ve fyzickém smyslu, tak také život pravý – ten v Bohu, v Kristu, ten život, jenž je křesťanům již nyní dáván, ovšem v plnosti též zaslíben.